

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі сказаного можемо зробити висновок, що причинами граматикалізації є:

- 1) когнітивні напруженість та стриманість у значенні певної граматичної форми;
- 2) комунікативні стратегії, обумовлені різними комунікативними інтенціями;
- 3) мотивації (експресивність, економія, релевантність тощо).

Список використаної літератури

1. Bybee J. L. The evolution of future meaning / J. L. Bybee // Papers from the Seventh International Conference on Historical Linguistics. – Amsterdam : Benjamins, 1987. – P. 109–122. In: A. G. Ramat, O. Carruba, G. Bernini, W. Pagliuca (1987).
2. Dancygier B. Mental Space in Grammar / B. Dancygier, E. Sweetser. – Cambridge : CUP, 2005. – 295 p.
3. Dirven R. Cognitive Exploration of Language and Linguistics / R. Dirven, M. Verspoor. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1998. – 288 p.
4. Heine B. Cognitive Foundation of Grammar / B. Heine. – N. Y. : OUP, 1997. – 185 p.
5. Hopper P. Grammaticalization / P. Hopper, E. C. Traugott. – Cambridge : CUP, 2006. – 276 p.
6. Kurylovicz J. The evolution of grammatical categories / J. Kurylovicz // Esquisses Linguistiques. – München : Fink, 1965. – Vol. 2. – P. 38–54.
7. Meillet A. L'évolution des formes grammaticales. Scientia 12 / A. Meillet // Linguistique Historique et Linguistique Générale I. – Paris : Edward Chempion, 1912. – P. 130–148.
8. Rhee S. Frame of Focus in Grammaticalization. SECOZ / S. Rhee. – Oxford : Mississippi, 2000. – P. 4.
9. Ungerer F. An Introduction to Cognitive Linguistics / F. Ungerer, H.-J. Schmid. – London ; N. Y. : Longman, 1996. – 306 p.

Статтю подано до редколегії
20.03.2012 р.

УДК 81'37

О. Р. Бурдейна – магістр, аспірант Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Семантична структура етнолексми міфологічного походження

*Роботу виконано на кафедрі англійської мови
ЧНУ ім. Юрія Федьковича*

Статтю присвячено компонентному аналізу семантичної структури міфологеми. Частота вживання та семантична парадигма міфологеми вивчаються за допомогою якісних та кількісних методів. У статті обговорюється теоретичний контекст розгляду етнічно забарвленого слова та типологія його семантичної структури.

Ключові слова: мовна картина світу, менталітет, значення слова, міфологема.

Бурдейна О. Р. Семантическая структура этнолексмы мифологического происхождения. Статья посвящена компонентному анализу семантической структуры мифологеми. Частота употребления и семантическая парадигма мифологеми исследуются при помощи качественных и количественных методов. В статье обсуждается теоретический контекст рассмотрения этнично окрашенного слова и типология его семантической структуры.

Ключевые слова: языковая картина мира, менталитет, значение слова, мифологема.

Burdeina O. R. Semantic Structure of the Ethnolexeme of Mythological Origin. The article is devoted to the componential analysis of the semantic structure of the mythologem. Frequency of usage and semantic paradigm of the mythologem are studied with the help of qualitative and quantitative methods. Theoretical context of the study of the ethnically coloured word and typology of its semantic structure are discussed in the article.

Key words: language world view, mentality, word meaning, mythologem.

Постановка наукової проблеми та її значення. Визначення семантичної структури етнолексми міфологічного походження, яка є частиною національно забарвленої лексики, що вербалізує явища та предмети уявного світу й певні риси міфологічної форми моделювання світу, потребує

встановлення напрямів теорії лінгвістики, які вивчають ключові поняття цієї статті; смислу й особливостей об'єкта дослідження; кількісної варіації співвідношення лексем та міфологем на матеріалі дослідження; дистрибуції значення на одиниці змісту для визначення основних семантичних компонентів.

Мета статті – проаналізувати взаємодію мови та менталітету в процесі вербалізації етнолексем міфологічного походження у художньому дискурсі й обґрунтувати взаємозалежність суті поняття міфологеми та її семантичного наповнення на основі аналізу й синтезу різних наукових праць. **Матеріалом дослідження** слугують англійські тексти жанру фентезі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проблема когнітивної лінгвістики є предметом дослідження багатьох лінгвістів: О. Кубрякової, О. Леонтович, І. Привалової, Т. Радбіль, А. Мельникової та ін. У сучасній лінгвістиці мовна картина світу є способом відображення позамовної дійсності в змістовій стороні мови. У цьому контексті розглянемо співвідношення мовної та культурної картин світу. С. Г. Тер-Мінасова розглядає взаємозалежність мови і культури, називаючи мову – частиною культури, а культуру – частиною мови. Мовна картина світу не є повністю поглинута культурною, вони взаємозв'язані і перебувають у стані постійної взаємодії та ведуть до реальності, яка оточує людину. Зміст, семантика, значення мовних одиниць, насамперед слова, – це співвідношення певного звукового або графічного комплексу з предметом чи явищем реального світу. Мовна семантика відкриває шлях зі світу власне мови у світ реальності, наповнюючись уявленнями про предмети та явища культурного світу, які притаманні і певному мовному колективу, й індивідуальному носію мови [7, 47].

Способи концептуалізації у мовній картині світу тісно пов'язані з архаїчними когнітивними моделями, які можна назвати міфологізацією. Ще з давніх часів міф лежить в основі семантичного простору, але механізми міфологізації є універсальними і в сучасності [6, 198].

Детермінуючи роль міфу в сьогоденні, Г. Г. Почепцов наводить приклад висловлювання американських дослідників, що символи й міфи «формують культурний і соціальний світ, який ми, американці, населяємо, і які визначають межі культурно та ідеологічно можливого в нашому суспільстві» [5, 356]. Г. С. Лозко називає міфологію універсальною формою моделювання світу. Основні параметри реальності (просторово-часові, персональні, причинні) по-різному представлені в національних картинах світу, але сутність їх одна – пошук гармонії буття, упорядкування хаосу. Упорядковуюча дія міфу здійснюється шляхом позначення явищ реальної дійсності за принципом «позитивний – негативний», в основі якого лежить універсальне для всіх культур бачення світу через зіставлення «космос – хаос» [4, 86].

Міфологічна форма моделювання світу має тісний зв'язок із мовою свого етносу. Мова є основою міфологічної свідомості. О. А. Корнілов пише: «Міфологічні категорії кожної мови є плодом роботи логічно-понятійного компонента етнічної мовної свідомості на тому історичному етапі розвитку народу, коли наукова свідомість була відсутня» [6, 199]. У результаті фіксації мовою національної картини світу, однією з основ якої є міфологічні образи, виникають етнічні лексичні одиниці зі сталим семантично-асоціативним навантаженням [4, 86]. Отже, так як сукупність таких лексем складає національну мовну картину світу, розглянемо визначення поняття етнолексеми міфологічного походження. О. В. Бурда характеризує етнолексеми міфологічного походження, або міфологеми, відповідно до рис етнічної ментальності, які вони відображають [1, 171]. Міфологеми є частиною національно забарвленої лексики, яка вербалізує явища та предмети уявного світу та певні риси міфологічної форми моделювання світу.

У цьому контексті взаємодія мови і менталітету фіксується в етнолексемах міфологічного походження. Намагаючись відобразити закономірності природи, свідомість стародавньої людини відчувала дефіцит абстрактних понять і була змушена персоніфікувати сили природи, виражаючи загальне через конкретне. Недостатній розвиток абстрактного мислення компенсувався образно-чуттєвим мисленням, а логічний аналіз заміщувався метафоричним прирівнюванням незрозумілих природних феноменів із конкретними образами вигаданих істот [6, 199].

Інтерпретація природи лексичного значення відома лінгвістиці завдяки роботам таких лінгвістів, як А. Шаффа, А. Уфімцева, Р. Будагов та ін. Для раннього періоду дослідження значення слова характерні психологічні та логістичні концепції лексичного значення. Новий підхід до семантичного наповнення слова як відношення між поняттям і символом, який його позначає, або відношення

слова-знака до інших слів-знаків на парадигматичній чи синтагматичній осі, розвинувся у мовознавстві, з одного боку, під впливом ідей Ф. де Соссюра; з другого боку, значний вплив на появу і розвиток цих концепцій здійснила філософія семантичного позитивізму [3, 63]. В. В. Левицький узагальнює різні підходи до значення слова в сучасній лінгвістиці до двох основних: значення – це образ; значення – це відношення [3, 65]. У світлі цих концепцій В. В. Левицький пропонує таку детермінацію поняття значення слова: значення є набутими в процесі діяльності знаннями про сукупність мовленнєвих та немовленнєвих ситуацій, у яких може вживатися слово. Слово «знання» не слід ототожнювати зі словом «інформація», щоб не відобразити природу значення односторонньо, а отже, природа значення слова невід’ємно пов’язана з досвідом, діяльністю, тобто зі знаннями, які постійно змінюються, про реальні та потенційні ситуації, у яких може вживатися слово [3, 68].

Компонентний аналіз семантичної структури лексеми є розділенням лексичного значення (сигніфікату) на елементарні смислові одиниці. Такі одиниці, на відміну від лексико-семантичного варіанта слова, не мають плану вираження, тобто не позначені у мові окремим знаком. Ці одиниці позначаються за допомогою метамови, яка конструється з лексем.

Проілюструємо частоту вживання етнолексем у форматі проаналізованих міфів. Систематизуючи лексеми у межах досліджуваних текстів із наукової фантастики, розподіляємо їх на етнолексеми міфологічного походження та загальні етнолексеми. Прикладом якісного групування лексем слугує табл. 1, у якій репрезентована частота вживання міфологем, що до загальної маси слів.

Таблиця 1

Частота міфологем у текстах жанру фентезі

Лексеми	Загальні лексеми	Міфологеми	Усього
Абсолютна	15 267	28	15 295
Відсоток, %	99,8	0,2	100,00
Приклади		naiads and dryads [15, 73]; Bacchus [15, 68]	

Порівнюючи дані бачимо, що міфологеми є дуже незначною частиною загальної маси слів у проаналізованих міфах.

Розглянемо семантичну структуру міфологеми, яка складає трихотомію значення власної сутності. Виділяємо денотативне (сигніфікативне) значення, або логічно-предметну сему, та конотативне значення, або емотивну сему. У міфологемі входить сема локальної характеристики. Наприклад, семантичну структуру міфологеми «giant» (гігант) можна сегментувати на відповідні конституенти: денотативну інформацію – велика людина; конотативне значення – рід велетнів, близький до богів; локальну, національно-культурну інформацію – персонаж грецької та скандинавської міфології. Міфологема «nymph» (німфа) включає такі компоненти: молода дівчина; богиня, пов’язана із силами природи та персонаж грецької міфології.

Конотацією називають додаткові щодо денотативно-сигніфікативного змісту смислові відтінки, асоціації, а також емоційні, експресивні, оцінні та стилістичні компоненти [3, 92]. Сему локальної характеристики можна ідентифікувати як «колорит» – «особливу ознаку літературного твору, мовної характеристики персонажа»; «відбиток чого-небудь, сукупність особливостей (часу, місцевості)» [2, 105]. С. Влахів і С. Флорін позначають колорит як таке забарвлення слова, яке воно отримує завдяки належності свого референта до певного народу, країни або місцевості, конкретної історичної епохи, на відміну від інших країн, народів, епох [2, 105].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Взаємодія мови та менталітету реалізується в міфологічних образах, які фіксуються в міфологемах, лінгво-етнічною особливістю яких є вербалізація предметів та явищ уявного світу певної культури. Проаналізувавши семантичну структуру, виділяємо таку компонентну структуру міфологеми: денотативне, конотативне значення та сему локальної характеристики, що дає змогу встановлювати семантичний зв’язок між лексемами.

Одним із перспективних напрямів дослідження є можливість порівняння окремих фрагментів лексики одної або декількох мов у синхронному та діахронному планах.

Список використаної літератури

1. Бурда О. В. Міфологеми та ідеологеми як специфічні й етно-соціально забарвлені терміносистеми / О. В. Бурда // Проблеми української термінології. – 2002. – № 453. – С. 171–174.

2. Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Междунар. отношения, 1980. – 340 с.
3. Левицкий В. В. Семасиология / В. В. Левицкий. – Винница : Нова кн., 2006. – 512 с.
4. Лозко Г. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Г. Лозко. – К. : АртЕК, 2001. – 304 с.
5. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, 2001. – 656 с.
6. Радбиль Т. Б. Основы изучения языкового менталитета : учеб. пособие / Т. Б. Радбиль. – М. : Флинта ; Наука, 2010. – 328 с.
7. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 624 с.
8. Rabkin E. S. Fantastic worlds: myths, tales, and stories / E. S. Rabkin. – Oxford : University press, 1979. – 478 p.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 81'42

О. Л. Гармаш – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету

Грамматикалізація англомовних морфем як лінгвокогнітивний феномен

*Роботу виконано на кафедрі теорії та практики
перекладу з англійської мови ЗНУ*

У статті розглянуто механізми грамматикалізації в англійській мові. Грамматикалізація зазвичай характеризується зміною рівневої належності мовної одиниці. Це супроводжується мінімалізацією або повним нівелюванням її попередньої функції.

Ключові слова: грамматикалізація, афіксація, лексичне значення, грамматичне значення.

Гармаш Е. Л. Грамматикализация англоязычных морфем как лингвокогнитивный феномен. В статье рассматриваются механизмы грамматикализации в английском языке. Грамматикализация обычно характеризуется изменением уровневой принадлежности языковой единицы. Это сопровождается минимизацией или полным нивелированием ее предыдущей функции.

Ключевые слова: грамматикализация, аффиксация, лексическое значение, грамматическое значение.

Garmash O. L. Grammaticalization of English Morphemes as a Lingvo-Cognitive Phenomenon. This article provides the information of the mechanisms of grammaticalization in English. The author proposes a view, that grammaticalization can be characterized as an inter-level linguistic mechanism. It is concluded that grammaticalization is usually characterized by changing the level identity of language units. This is followed by the minimization or complete deleting of its previous function.

Key words: grammaticalization, affixation, lexical meaning, grammatical meaning.

Постановка наукової проблеми та її значення. Початок нового тисячоліття характеризується модернізацією та вдосконаленням антропоцентричної парадигми у мовознавстві, яка усе більше набуває рис міждисциплінарності й трансекспланаторності. У центрі дослідницької уваги далі перебувають ті концепти, вербальна сутність яких представлена у лексичному або фразеологічному форматі.

Недостатньо дослідженим залишається арсенал морфологічних концептів. Крім того, потребують лінгвокогнітивного висвітлення питання про процеси грамматикалізації одиниць морфологічного рівня системи англійської мови. Дослідженню питання грамматикалізації мовних одиниць були присвячені наукові роботи J. Bybee, B. Heine, P. J. Hopper, C. Lehmann, D. Lessau, E. C. Traugott та ін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Традиційно під аналітизмом розуміється техніка роздільного вираження основного (лексичного) й додаткового (грамматичного) значень. Лексичні концепти слугують для осмислення відображених у свідомості людини об'єктів, їх властивостей і ознак. Як зазначає В. В. Іванов, завдяки недавнім роботам